

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, ՓԵՇԼՈՒԼ ԹԱԳԱԽՈՐԻՆ

ՀԱՅ ՄԻՋԱԿԱՐԵԱՆ ՌԱՄԿՈՐԷՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մեր ձեռագիրներուն մէջ, թէեւ հազուագէտորէն, կը հասդիպինք հետաքրքրական կարճ պատմուածքի մը որուն վրայ ցարդ ոչ ոք ուշաղրութիւն դարձնացած է եւ հազի թէ անզատ մը հրատարակուած է, այն ալ ասկէ գրեթէ հարիս յիսուն տարի առաջ:

Փէկիուլ թագաւորի պատմութեան ձեռագիրներու չեմ հանդիպած ցարդ հրատարակուած հայերէն ձեռագիրաց զանազան ցուցաններուն մէջ: Միայն Բրիտանական Թանգարանի ձեռագրաց հայերէն ցուցակին մէջ կան երեք օրինակներ, որոնցից հնագոյնն է Ցուցակին թիւ 150 ժողովածուն, որուն մէջ 159ր.-169ր. կը գտնուի «Վարք և ճանութիւն Թագաւորին», որուն վերջը ձեռագրին գրիչը «Հաճախ» կը յիշատակագրէ որ պատմութիւնը օրինակած է Ալէ (1588)ին:

Երկրորդ օրինակ մը կը գտնուի նոյն թանգարանի ցուցակին թիւ 108 ձեռագրին մէջ, արեւելեան փայտուն թղթեայ, որուն էջ 120ր.-125ր. կը գտնուի «Վարք և ճանութիւն Թագաւորի»: Զեռինին է 1680էն առաջ:

Երրորդը նոյն հաւաքան ցուցակին թիւ 113 ձեռագրին մէջ: Թղթեայ, որուն էջ 59ր.-78ր. կայ «Յաղագս պատմութեան Փահլուկ Թագաւորի»: Զեռինին է մէջ, գրուած վերջիբ:

Չորրորդ՝ իմ 1695ին գրուած տաղարան-ժողովածուին մէջ, աս խորագոյն՝ «Պատմութիւն Փէկուլ Թագաւորին»: Ասկէ է որ հոս կը հրատարակեած այդ Պատմութիւնը:

Ասոնցմէ զատ ձեռագիրներ ինծի կը մնան անձանօթ, սակայն անտարակիյական բազմաթիւ ձեռագիրներ որոնք ունին այս պատմութիւնը:

Իսկ միակ ապագրութիւնը որ ինծի ծանօթ է, կը գտնուի հատորի մը մէջ որուն արտղոսն է «Քիրք Պատմութիւն»: Որ կոչի Պղընձէ Քաղաք: Եւ Բանք Խրատականք եւ օպատակարք: Խիկարայ Խմաստոյ: Եւ այլ բանք պիտանիք:

Տպագրեալ մի թուին Հայոց՝ ԱՄՆԱ (1792). Յունիար Ը(8)ի Տպարանի Յօհաննիսի եւ Պողոսի: Անցուած ի Կ. Պոլիս:

Այս տպագրութեան էջ 61էն կը սկսի «Պատմութիւն յաղագս Փահլուկ Թագաւորին» եւ կաւարտի էջ 76:

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉԸ ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՃԱՄԱՆԱԿԸ

Ինչպէս որ կը տեսնուի, ոչ մէկ ձեռագիր կամ ապագիր թարգմանիչին անունը կը յէցէ:

Սակայն Փէկուլ թագաւորի Պատմութեան լեզուն, ոճը ու ձեւը տարակոյաց չն թողուր որ առ որ ալ թարգմանիչը եղած ըլլայու է Պղնձէ Քաղաքի թարգմանիչ նկատուած արարագէտ Առաքել Անցուց կամ Շիրակավանեցին, որմէ Խրազիան մը ունինչ արարագէտն թարգմանեալ 122Ծին:

Իսկ Պատմութեան մէջ ընդելուզեալ «կաֆա»-ները, որոնք շաս կը յիշեցնեն «Քուչական» կոչուած «Հայրէն» տաղիկները, անտարակոյս կը պատկանին նոյն գլուխն որ հեղինակած է Պղնձէ Քաղաքի նախ քան Գրիգորի Աղթամարցիի տաղիկները:

Պղնձէ Քաղաքի Պատմութիւնը, որուն մասին ուսումնասիրութիւնն մը, բնագիրը, Գրեգորիս Աղթամարցիի բոլոր «կաֆա»ներով ու արդիական թարգմանութեամբ կը հրատարակեած Հայրէնիք Ամսագրին մէջ (Պութոն), որոշ է որ ունի «կաֆա»-ներ որոնց հաւանաբար հեղինակուած են թարգմանութեան ժամանակ, ԺԳ. զարու առաջին կէսին, Առաքել Անցուց թարգմանիչին, կամ իրեն ժամանակակից հայ բանաստեղծ մը որուն ինչութիւնը ցարդ կը մնայ մեղի անձանօթ եւ որուն անտարակոյր կը պարտինք Փէկուլ թագաւորի Պատմութեան «կաֆա»ները:

ԺԶ. գրուած սկիզբ Գրիգորիս Աղթամարցի,

ինչպէս Վարք Անգլիանդիի մէջ, նոյնպէս ալ Պինձէ Քաղաքի Պատմութեան մէջ, ըսդէլուզած է բարձաթիւ «կաֆա»ներ, սակայն չեմ կարծեր թէ Փէկլու Թագաւորի Պատմութեան մէջ արդէն գտնուուզ «կաֆա»ներուն վրայ Գր. Աղթամարցի նորեր ալ աւելցուցած ըլլայ:

Նոյն ատեն իշխննեք որ Գր. Աղթամարցի համար՝ իր ուսուցչից՝ Յովուշի Աղթամարցի ալ Պինձէ Քաղաքին համար գոնչ «կաֆա» մը գրած է:

ՏԱՐԲԵՐԱԿՆԵՐԸ

Փէկլու Թագաւորի Պատմութիւնը կ'երեւայ թէ Խոչոր զանազանութեամբ տարբերակներ չունի: 1792թ տպագրէն եւ իմ 1695ի հու տրուած ձեռագրիս օրինակին դատելով, այդ տարբերութիւնը քանի մը բառերու մէջ կը կայանայ որոնք անտարակոյս մեծ նշանակութիւնը մը չունին, եւ որոշ կերպով Պատմութիւնը կը ներկայացնեն արդինք միակ Տարբերակնեամբ մը՝ «կաֆա»ներու մակա խարգագութեան մը: Բնական է ձեռագրինքին պէտք է ակնկալէն հոս ու հոն ակամայ բարի մը կամ երբեմն նախազառութեան մը պակասը, որ ուրիշ օրինակողէ երբեմն ինքնակամ շտկել փորձուած է:

Ես հոս նշանակեցի՝ լուսանցքի մէջ՝ տարբերութիւնը իմ հրատարակութեան օրինակին եւ 1792թ հրատարակութեան, գերշինիս տարբերութիւնը երբեմն աւելորդ հաւատարամութեամբ եւ մանրամանութեամբ նշանակելով իմ հրատարակածիս լուսանցքներուն մէջ: Ընթերցողը պիտի տեսնէ որ անշան է տարբերութիւնը երբու օրինակներուն, եւ գլխաւորապէս հաւանաբար կատարուած տպագրին սրբազրիչն տպագրութեան ատեն:

Հետաքրքրական է պատմութեան վերջին մասը իր նամանութեամբ նապէտամին չօժայի վերագրուած զուարձալի պատմուածքներէն մէկուն հետ:

Փէկլու Թագաւորի Պատմութեան մէջ կը հանդիպինք բառերու որոնք այլուստ մէկի կը մընա անծանօթ, որոնց գոյութիւնը, ինչպէս նաեւ կարգ մը ուրիշ բառերու գոյութիւնը Պինձէ Քաղաքի Պատմութեան մէջ, մենց պէտք է ապահովնչէ որ մեր ԺԴ-ԺԴ. զարու ամժկորչնը աւելի ճոխ է և արժէքաւոր քան ինչ որ կը կարծենք, ու մեծապէս կարօտ ուրջ բառագիտական ուսումնա-

միրութեան: Օրինակ, Փէկլու Թագաւորի Պատմութեան մէջ կը հանդիպիք «ողջվարք» բառին որ կը նշանակի «գերեկմանոնց»: Հողվարք գործածուածած է նաև «հայրէններու» մէջ:

Իմ ձեռագիրը օրինակս հոս կը հրատարակեմ տանց որ եւ է սրբագրութեան, եւ ինչպէս ըստ, տպագրին տարբերութիւնները լուսանցքի մէջ նըշանակելով:

Փէկլու Թագաւորի Պատմութիւնը, Պինձէ Քաղաքի Պատմութեան պէս, կ'երեւայ թէ մանրանկարուած չէ, ով գիտի ի՞նչ պատճառաւ: Ասիւաս աւելի անծենինը է երգ կը տեսնենք որ Ավելասները Վարուց ընդարձակ եւ համառու օրինակները արժանացած են զանազան մանրանկարինքներու ուշագրութեան եւ անոնցմէն ճոխ կերպով նշանագարուածած:

Ուժիքա

Յ. ԳԻՒՐՑԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՆ Փէկլու ԹԱԳԱՎԱՐՈՒՆԻՆ (1)

(Լստ 1695ին զրուած ձեռագիր տպագրանի իմ հաւաքածոյիս)

Եր սայ մէծ թագաւոր աէր յարեւելիան աշխարհն եւ էր իմաստուն եւ առաջինին, սիրէր Պաղպատութիւն եւ ատէր զայս կեանքս եւ ատէ (2) — Փառք Աստուծոյ կենանւոյն որ կայ եւ մայ յաւիտեան: Եւ ասաց ընդ իւր անձին ԿԱՅԱԱՍ ԶԱՅՍ:

Զարծէ զայս կենաց (3) իրք մին այն կենաց ինչ մէկին մէկ (4) մազ,

Ցործամ բաժանի եռքին, կու վերեայ (5) շատ մարդոյ վրագ-

Ցէ՞ր կամիս սիրել զայն իրքն, որ կենաց ենու ենց զիւ ի փազ,

Ժազկէ դու զանանց բարին, եւ արայ զինքն ինքի բազի բազ (6):

Այնու դու բարի գործէ, ու բաշիէ զինչին աղխատաց,

(1) Պատմութիւն յաղագ Փակլու Թագաւորին: (2) աւել: (3) այս կենացս: (4) մին: (5) մինայ: (6) ճար: (7) Ճանա իննինդ դու զրարի: